

Октомврий 1.

1870.

Книжка I.

НАПРЪДОКЪ

«Слѣдай, вѣчный Промысле, незамѣтныя ти ся за мене взрвезъ! Помогни ми само за да ся не отчаѣж отъ тойзи медленный твой взрвезъ, да ся не отчаѣж и тогасъ даже когато ми ся струва че стѣжкиты ти ся поверъцѣтъ на назадъ! Не! Не е истина че прямата линія е винагы и най-кратката. Ты имашь толкосъ пѣща да повлчешъ въ вѣчныятъ твой взрвезъ, и колко често ты трѣба да ся обръщашъ ту кѣмъ десно ту кѣмъ лѣво, като водишиъ непрестанно челоувчеството по близу до ствершенството му!»

Тѣй краснорѣчиво и тѣй благонадѣждно изражаваше преди 90 годныи вѣржтѣ си въ напрѣдокътъ на челоувческыятъ родъ ученѣишійятъ Нѣмскый писатель Лесингъ,⁽¹⁾ който тѣй дѣйствително спомогнѣ въ заминалыятъ вѣкъ за развитіето на народнѣтъ нѣмскѣ книжевнось. Подобна вѣра въодушевяла и утѣшава отъ нѣколко время нетокомо философити, но и всити самосвѣстны народы. Съ всѣмъ тѣмъ, праведно е да ся попытамы що е напрѣдокъ и да ли дѣйствително той сѣществува? Днесъ особенно, когато свѣтътъ присѣтствува на еднѣ исполинскѣ борбѣ между два най образованы народа, въ Европѣ, днесъ когато не далечъ отъ насъ поляны, преобърнжы тѣй трудолюбиво на кычесты гра-

(1) Die erziehung des menschengeschlechts (Въспитаніе на челоувческыя-тъ родъ.)

дины, ся опустошавѣтъ мгновенно отъ храбры ратници, днесъ когато прекрасны и преостарѣли градове ся строполявѣтъ и ставѣтъ на пепель наедно съ жителити си; днесъ, когато хиляды человѣцы, въ най-нѣжнѣтъ си възраст, падѣтъ мъртвы или ранены до смъртъ подъ страшенъ грѣмежъ на истребителны оружія; когато хиляды майкы, хиляды съпруги, хиляды годеницы, хиляды сирачета, облечены въ черно и ронящы горѣщи сълзы, рыдаѣтъ неутѣшно, кълнѣтъ сѣдѣтъ на человѣчеството, а може бы, въ горестѣтъ на печалѣтъ си, да възнегодуватъ и противъ самага Създателя; днесъ когато, по слѣдствие на тойзи бой, ся сѣ уже изгубили и неизбѣжно ще ся юще изгубятъ огромны богатства, плодъ на многогодишенъ трудъ, когато при толкова человѣкоубиства между Прусцити и Французити останѣлыти на задъ въ цивилизаціѣтъ народы забравѣтъ негли собственныти си многочисленны страданія, рѣчьта **Напрѣдокъ** може бы справедливо да ся види всякому като едно мечтаніе.

Това дѣйствителнѣ тѣй ся и види. Но какѣто е доказано че землята е кругообразна и ся върти около себе си, тѣй неоспоримо е че въ тойзи свѣтъ има едно всеобщо движеніе, и че въ това движеніе участвува и человѣческыятъ родъ, на когото условіята въ общыятъ и частныятъ животъ ся улущавѣтъ отъ день на день повече. А чудно е воистиннѣ, че за напрѣдокѣтъ му способували сѣ многажды и ужасны боеве, какѣто може за това да свидѣтельствува всеобщата исторія. Кѣмъ коѣкто стрѣнѣ дѣйствително и да ся обърнемъ на природѣтъ, което обществено постановленіе и да разглѣдамы, съ каквѣто строгость и да искамы да оцѣнимы днешнето положеніе на человѣка, поне въ по-голѣмѣтъ часть на материкѣтъ когото обитавамы, всякаде ще намѣримъ явны и осязателны знакове на Напрѣдокѣтъ. Ежедневныти завоеванія които изначало еще на мѣрѣтъ человѣкѣтъ прави върху природѣтъ и все що ся намира въ неѣ, открытіето на новы естественны законы, развитіето на вѣчныти начала които ни раскрыва разумѣтъ и правдата, възможното споредъ мѣстата и даденныти обстоятелства приложеніе на тія начала въ устройството и управленіето на человѣческыти общества, (2) обобщеніето на на-

(2) Нашити списатели употребяватъ рѣчьта *Общество* въ разны мѣ-

укътъ, улесненіето на взаимното помежду народити съобщеніе, распространеніето на ежедневно умножаемото богатство, произходящиятъ отъ това по егоденъ животъ за всити членове на кое и да е общество, всичко това какъ ще ся каже ако не **Напрѣдокъ**? Явно е вѣистинна че за насъ живущити на Вѣстокъ народы на да ли е възможно да произнесемъ думътъ **Напрѣдокъ** безъ да ся причервимъ отъ честолюбіе, ако го имамы, като помислимы гдѣ сж достигнѣли другити народы, а гдѣ ся іоше намирамы ный! Съ всѣмъ тѣмъ, ако сравнимы безпристрастно днешнето състояніе съ заминѣлото, непремѣнно ще видимъ чи станѣлото измѣненіе е въ полжъ на Напрѣдокътъ. Ако въ едно общество дѣто преди тридесять години едвамъ е имало отъ сто-тѣхъ десетина само души знающы да четътъ и да пишътъ, а сега вече въ всѣкъ градъ, а негли и въ всѣко позначително село ся воздигътъ учебны зданія и Божии храмово, то е доказателство че онова общество е вървѣло напѣрѣдъ, нечувствително може быти и съ постѣпки твърде медленни, но все е вървѣло, поне като невѣста. Напрѣдокътъ убо сжществува въ челоувѣчеството, и той е законъ природенъ. Днесъ даже идеята за напѣрѣдокътъ храни и въодушевлява народыти, и вѣрата имъ въ него ся освѣтлява и ся укрѣпява отъ день на день повече, при всити препятствія които ся раждътъ отъ всякъ странъ и противъ които обаче тыя народы сж дължны да ся борътъ неуморимо.

Въ каквото положеніе и да ся намирътъ или челоувѣцити частно или народити въобще, злочесты или благощастливы былы тыя, тѣхното възрожденіе и улущеніето на състояніето имъ зависѣтъ отъ бждущето, което и бляска въ очити имъ, облагодѣждавагы, и улегчава нѣкакси страданіята имъ, като отъ другъ странъ опытътъ имъ показва безпрекословно, какъ безъ трудолюбіето и безъ просвѣщеніето всякъ напѣрѣдокъ става невъзможенъ. Вѣра въ едно по-добро

слы. Именно часто срѣщамы въ вѣстници-ти; *Общественны заведенія* = *κοινωνικά κταστήματα*, établissements sociaux; *Общественны работы* = *κοινωνικά ὑποθέσεις*, affaires sociales. Не знаемъ до колко можътъ да бждътъ точны тия израженія въ смыслътъ който имъ отдавътъ писатели-ти. Ный обаче употребявами и ще употребимъ рѣчьтъ *Общество* вѣсто гръкъжътъ *κοινωνία*, и французскъжътъ *société* въ политическъ смыслъ.

бъдаше и надѣжда утѣшителна за незабавно усъществленіе на непорочниѣ стремленія на народыѣти, ето двата стълпа конто подкрѣпѣвяѣтъ въ днешныѣтъ вѣкъ животѣтъ на челоѣческыѣ общества. Тази вѣрѣж и тази надѣждѣж ный ще намѣримъ развиты, подѣ единъ видъ или подѣ другій, въ всити почти списанія съ конто ся тѣй изобидно обогатѣява всеобщата книжевноѣтъ отъ конецѣтъ на заминалыѣтъ вѣкъ. *Невъзможното*, казѣѣтъ Французыѣти, не е француско, то еѣтъ, за тѣхъ сичко е възможно, и никакво препятствіе не имъ прѣчи за да достигнѣтъ гонимѣтъж си цѣль. Последніѣтъ имъ бой съ Нѣмцыѣты показа чи това тѣхно израженіе не истинствовало всякогашъ. Вѣрата обаче и упованіето днесъ на челоѣческыѣтъ родъ въ напрѣдокѣтъ не сѣ рѣчы безъ смѣсль, и отчаяніето, поне до вторѣж высшѣж и съвсѣмъ непредвидимѣж заповѣдъ, не е по-настоящему оно което го обеспокоѣява. Новъ свѣтъ и новъ краѣгзорѣж ся отѣварѣѣтъ съ блистателноѣтъ предѣ очити му, при всѣмъ че въ пѣтътъ дѣто прави кѣмъ възможното си съвершенство срѣща ежедневно трѣніе, звѣрове дивы и звѣрове челоѣкообразны, долины неудобопреходны, въсходы уморителны ужасны стремнины, хиляды и хиляды препятствія. Впрочемъ, вѣрѣжеѣтъ е, така рѣщи, задължителенъ, а отчаяніето не спомага на нищо, когато надѣждата за улѣщеніето на едно кое-либо състояніе храни и прави челоѣцыѣти и по дѣятелны и по трезвенны, двѣ качества неопѣнными.

II.

Тѣй ли е обаче мыслило всегда за сѣдѣѣтъж си челоѣчеството? Вѣодушевляѣвала ли го е винагы и всѣкаде вѣрата въ напрѣдокѣтъ му? И днесъ еѣще да ли всити народы имѣтъ и проумѣѣѣѣтъ какѣто трѣба тази вѣрѣж, или ся намирѣѣтъ и такѣѣѣѣ, конто, или заѣщото обожавѣѣтъ безгранично прешедшето, или заѣщото ся удивляѣѣѣтъ съ простотіѣж предѣ изѣвършеныѣтъ по другы мѣста напрѣдокъ, или, най-послѣ, заѣщото мыслѣѣѣтъ несмысленно, че отъ станѣжлото до нынѣ нѣма да стане нищо повече, стоѣжтъ съ крѣстосаны рѣѣѣѣѣ, оплакѣѣѣѣтъ мълчешкомъ сѣдѣѣтъж си, и, отчаянны отъ сами себе си, моляѣѣѣтъ Господу Богу или да имъ доѣйде на помощъ, като отецъ благотворителенъ, или да гы спаси часъ-по-скоро, като благоволи въ всемѣдростѣж си да насели съ

тѣхъ освободеннѣти отъ всяко земно злощастіе небесны обиталища, ако не рачи да имъ покаже на той свѣтъ нѣкоѣхъ земліхъ дѣто да тече медъ и мѣлко? Странны можебыти да ся видѣтъ на нѣколко тыя въпроси, но по странното и по чудното е това, че въ заминѣлыти вѣкове челоувѣцѣти не токмо не сѣ обыкновенно разумѣвали Напрѣдокътъ, тѣй както го днесъ разумѣваме ны, то естъ, непрерывенъ ако и медленъ вървежъ къмъ едно идеално съвершенство, но по пещастію, и днесъ іоше има народы които, по разны причины общественны, не ся іоше достигнѣли да си съставѣтъ справедливо понятіе за него, за то ся останѣли и най-надира въ цивилизаціѣхъ. Да, идеята за напрѣдокътъ на челоувѣчеството не е стара, и преди тя да ся развѣе, преобладавала е друга една идея съвсѣмъ противна на благородныти стремленія, които вѣдошевлявѣтъ днесъ поголѣмѣхъ часть отъ челоувѣчскыятъ родъ.

Дѣйствително, у всити познати намъ народы, даже и помежду оныя които не токмо бѣха достигнѣли до еднѣхъ высокѣхъ степенъ на цивилизаціѣхъ-тѣхъ но іоше и много сѣ способствовали за общыятъ ѣ напрѣдокъ, заблѣжавамы въ стариты имъ преданія идеѣхъ-тѣхъ за еднѣхъ преминѣла златнѣхъ възрастъ на челоувѣчеството, за еднѣхъ благополучнѣхъ епохѣхъ въ коѣхъто мѣжѣе и жены ся представляватъ като невинны, въ коѣхъто мѣжѣе и медены потоцы напоявѣтъ изобилно земліхъ-тѣхъ, а челоувѣкъ-тъ си живѣе въ крайно бездѣйствіе, и види ся че това състояніе ся счита и до днесъ отъ много людіе за най-высоко щастіе. Слѣдъ нѣколко время обаче они тѣй невиненъ и тѣй щастливъ челоувѣчскыи родъ става по-лека-лека лукавъ и хитъръ, боеве ся отварѣтъ почти всякаде, и челоувѣцѣти ся колѣтъ еднѣхъ другій. Тогасъ поченва, споредъ тыя преданія едно неудържимо прецвѣтеніе на челоувѣчеството и, вѣобще, поеты-ти ублажавѣтъ въ пѣсни-ты си изчезнѣлото вече щастіе на заминѣлы-ти времена, кѣлнѣтъ настоящето като послѣднѣхъ-тѣхъ степенъ на испаденіето. Ный струвамы по-малко предъ бащи-ти си, тыя сѣ были твърде малко нѣщо предъ тѣхны-ти праотцы, а бѣдното наше потомство не ще струва нищо, ето съ что ся обыкновенно утѣшаватъ пѣснопойцы-ти въ стары-ти времена.

Учены-ти въ Индіѣхъ ни казватъ че тойзи свѣтъ ималъ четиры възраста, и че тѣхъ ги представлявалъ еднѣхъ биволь че-

твъроногъ, който въ начало-то на вторъ-тъ възраст былъ си загубилъ единъ-тъ ногъ, нѣщо кое-то показва че правда-та станъла хрома, а въ третѣтъ лишилъ ся былъ и отъ други-ти двѣ, и днесъ вече, като ся намирамы въ четвртѣтъ въ-растъ, тойзи биволъ стоялъ само на единъ ногъ, това дѣто ще каже че свѣтътъ нѣма да държи дълго время и че въ отсуствие на изчезналъ-тъ правдъ, чловѣцѣти трѣба да сж милосердни единъ за другий. Въ старыя-тъ Завѣтъ какъ-то и у Персійци-ти, а послѣ и у Гръцѣти и у Римляныти, ный такожде намирамы единъ рай, а слѣдъ него едно всеобщо паденіе на чловѣчеството. Триты главны начала на Християн-ството сж *вѣра, любовь, надѣжда*, и съ тѣхъ идеята за напрѣдокътъ въ чловѣчеството можѣше да ся развие и да ся положи и въ дѣйствиe по възможности. По нещастію, пър-выти ревностны послѣдователи на Християнството не намѣ-риха въ свѣтътъ друго, освѣнъ страшны гоненія, и неони-саны страданія, които колкото повече стоявахъ вѣрѣтъ имъ въ Бога и въ бѣдущіятъ свѣтъ, толкосъ напротивъ гы правяхъ справедливо равнодушны къмъ сѣдѣтъ на зем-ныятъ мѣръ, който ся считаше като едно привременно жи-лице или, по-добрѣ, като единъ мостъ, който води въ вѣч-ныятъ животъ исполнителити на Божіятъ Законъ. При томъ помежду вѣрующити во Христа, и най-просвѣтенныти даже бѣше ся распространило отъ първыти юще вѣкове до де-сятыятъ, че тойзи свѣтъ наскоро щѣлъ да ся свърши. Ето по кои причини тыя не сж имали голѣмъ вѣрѣ въ на-прѣдокътъ на чловѣчеството. Слѣдъ уздравленіето на Хри-стіанството въ Римскѣтъ Имперіѣ, неѣкъ ѣкъ нападатъ почти отъ всякаде храбры и живостны по невѣжи народы, които друго съ себеси не носѣтъ освѣнъ разореніе, бѣд-ность, развалъ. Чловѣческыятъ животъ е толкосъ малко о-безпечень, имотътъ е толкосъ малко уздравень, неправдата и насилстїето преобладавѣтъ тѣй силно, щото всякаде вла-дѣе отчаяніе, и миролюбивыти чловѣцы не мыслѣтъ за друго освѣнъ по кой начинъ да приготвѣтъ и оздравѣтъ душевно-то си спасеніе. Въ Западъ, особенно, гдѣто падналото вече днесъ Папство вдигаше тогасъ гордъ главъ и ся ползуваше отъ това сгодно за него положеніе, Благочестивити Христї-яне, отчаяны отъ тойзи свѣтъ, приносяхъ често всякыятъ си почти имотъ на церкви и монастыры, защото, мысляха и

вѣруваха че второто Пришествіе приближава, и че въ лѣтото 1000 злощастіята на чловѣцѣти щѣли да ся довършжтъ на едно съ тойзи свѣтъ. Таквѣя сж были въ растоаніе на нѣколко вѣкове вѣрованіята, таквѣя сж были надѣждѣты на чловѣчеството, това му е была духовната храна, и тойзи земный животъ и тойзи свѣтъ сж были за него въ непонятно днесъ за насъ презрѣніе, съ всѣмъ че нито всякаде нито за всички възсіявающето всякъ заранъ слънце не ни носи ежедневно цастіе и радость. То като е было тѣй, и деята за напрѣдокътъ на чловѣчеството не е могла да сжществува въ оно время. Слѣдъ лѣтото 1000 Исторіята забѣлжва едно слабо но дѣйствително движеніе въ духовети: Книжевноста и искусствата като че да бѣхж ся постѣбудили нѣкакси въ Западъ, защото правдата изискува да кажемъ че въ Вѣстокъ, при всити нелѣпости на раскошны царѣе и при всити раздори на едно кжсогьдо Духовенство, умственното развитіе до тогасъ не бѣ испаднѣло какъто въ Западъ. Обаче това събужданіе на духовети бѣше слабо и, понеже чловѣцѣти нѣмахж почти никакво довѣріе кѣмъ князовети и господарити си, нѣщо което ся забѣлжва често и въ днешныи времена, тѣи ся задоволствувахи съ едно само нѣщо, то есть строгото задържаніе на старити обычаи, на праотеческыи преданія, безъ никаквж грыжж за напрѣдокътъ.

Но ето ни чрезъ умътъ въ средъ петнадесатѣятъ вѣкѣ. Хилядогодишната столица на Вѣсточнѣжъ Имперіѣж, Цариградъ, пада предъ огромныи тогасъ силы на Турцыти. Европа цѣла ся расклати, и какъто днесъ ся отвара нова за неѣж епоха чрезъ възвышеніето на Германското племе върхъ Латинското, тѣй и тогасъ Европейскыятъ свѣтъ влѣзе въ другій пѣтъ който го, така рѣщи, възобнови и възживотвори. Драгыти и неоцѣнимыи остаткы отъ старогреческѣж мждрость принесохж гы въ Западъ нещастныи прибѣжницы отъ Цариградъ. Умственното богатство на старыятъ свѣтъ, пренесено подъ таквѣя обстоятелства въ единъ другій свѣтъ, събуди го и възроди го на новъ животъ.

Случило ли ти ся е нѣкогашъ, читателю, като си спалъ дълбокъ сънъ да ся стреснешъ внезапно отъ силенъ грѣмежъ, и въ полоутвореннитѣ ти и еше сънливи очи да блѣсне прѣзъ прозорекътъ трепетуша свѣткавица, която да облѣе съ свѣтъ жилището ти? Подобно нѣщо произведохъ въ Западныятъ свѣтъ

философията, книжествеността, и изящните искусства на древността Гръция, за това на тази достопамятна епоха даде ся справедливо името *Възрождение*. Съ всъмъ тъмъ, ако да е несумнено и неоспоримо, че свѣтътъ отъ тогава зе друго направление и чловѣческыятъ умъ ся събуди, идеята за истинныятъ напрѣдокъ на чловѣчеството остана почти непозната на тогашныте мыслители. Защото, воистиннѣ, тѣи мѣдровахъ прекрасно и дѣйствувахъ съ ревность, но всички почти ся ограничвахъ въ обожаваніето на старѣтъ мѣдростъ и на заминѣлото, безъ да земѣтъ подъ вниманіе и настоящето, и безъ да ся погрѣжѣтъ за бъдущето. Чудно нѣщо дѣйствително! Чловѣческыятъ разумъ, освободенъ отъ тъмныте преданія на срѣдныятъ вѣкъ, мечтаеше чи ще бѣде толкосъ по-свободенъ колкото повѣче ся прилѣпявашедо древность-тѣ.

Възрожденіето на книжественост-тѣ, на философиятѣ и на изящныте искусства въ Европѣ принесе въ твърде късо время плодѣтъ си. Станѣлото въ Западъ Преобразование въ Въроисповѣданіето не е друго освѣнь едно явно вѣстаніе на събудившыятъ ся чловѣческый разумъ противъ духовното тиранство което му налагаше Римъ въ името на Евангеліето. Споредъ какъто бѣхъ починали свободолюбивото си дѣло водители на това преобразование, споредъ какъто бѣхъ скасали тѣи съвершено съ преостарѣлиты и лѣжовны по высшѣ часть преданія на Римлянскыятъ католицизмъ, помислилъ бы чловѣкъ че, освободены тѣи отъ всякъ религіознѣ системѣ, тѣи щѣха да основѣтъ новиты си начала само върху разумѣтъ, и да провъзгласѣтъ вѣчныятъ Напрѣдокъ на чловѣчеството. При всичкѣтъ си обаче смѣлость, при всичкото постоянство въ борбѣтъ имъ противъ духовното угнѣтеніе на народыте, тѣи ся такожде отпразихъ до миналото, и постарахъся поне да подновѣтъ въ обществото първобытнѣтъ Христовѣ Църквѣ. Сподлучихъ ли въ това си предпріятіе? Нека ны бѣде дозволено да ся сѣмняваме. Какъ да е, главното за предметѣтъ който ны занимава овдѣ, е това, че и тѣи отъ миналото очяковахъ благощастіето, къмъ него бѣхъ обрѣнѣли вниманіето си, и съ него ся боряхъ противъ съвременното религіозно положеніе, а за Напрѣдокѣтъ, за уллученіе на състояніето на чловѣческыятъ родъ въ тойзи свѣтъ на да ли имаше нѣкой да мысли и да мударува.

Дохожда най-послъ осемнадесетиятъ вѣкъ въ Францѣ, който не остави почти никакъвъ предмѣтъ безъ да го разгльда. Въ него процъвтѣхъ славны мѣже и всичко ся почти прекара, така рѣщи, презъ ситното сито на немилостива-тъ имъ, но често и лекоумиѣ критикѣ. Въ него владѣше едно извъредно движеніе въ духовети, и системиты въ всякъ еднѣ наукѣ ся мѣнявахъ и по-често и по-лесно отъ колкото ся мѣняваха въ настоящій вѣкъ Правителствата въ Францѣ, или министерствата въ Атинѣ и въ Букурещъ. Съ всѣмъ тѣмъ, и осемнадесетиятъ вѣкъ не можѣ въобще да проникне въ идейтѣ на напрѣдокътъ какъто трѣбаше. Жанъ-Жакъ-Русо, единъ отъ най-великити но тождевременно и най-нещастныи писатели, единъ отъ оныя мѣже, на които память-тѣ почита и уважава челоувѣчеството во вѣкы вѣковъ, ако и да не приймава токо тѣй всити тѣхны мудрованія, Жанъ-Жакъ-Русо прославя природатъ, а за него природата е онзи мнимый златенъ вѣкъ, когато челоувѣкътъ живѣлъ ужъ въ лѣсовети и въ пещерыты. (3) «Челоувѣкътъ, казваше той около лѣто 1750, който за първый пѣтъ е посѣлялъ едно зрнѣно жито въ земліятъ, основалъ е цивилизаціятъ и погубилъ е челоувѣческыятъ родъ.» Кажете ми, моля ви, като какъ быхми могли да си съставимъ едно кое-годѣ понятие за напрѣдокътъ съ еднѣ подобнѣ теоріи? Другыти философи отъ осемнадесетиятъ вѣкъ искатъ да постановѣтъ въ Обществото царствіето на разумътъ, но тѣи сѣ убѣдены че челоувѣкътъ само чрезъ собственныятъ си разумъ улава истинитѣ въ цѣлостъ-тѣ ѣ, тѣй какъто чрезъ собственныи си очи гльдамы слънцето. По нещастію истината види ся да обитава или дълбокъ кладенецъ или неудобопристъпны высочины, и тя не ся хваща токо тѣй въ цѣлостъ-та си, за да ѣ приложи кой да е философъ въ челоувѣческото общество. Ако все щото

(3) Познато е може быти на повече-то отъ читатели-ти че Жанъ-Жакъ-Русо съчини и издаде на 1750 едно прочуто слово въ което ся старе краснорѣчиво да докаже че напрѣдокътъ на наукатъ и на художествата, далечъ отъ да е ползувалъ, вредилъ е, напротивъ, на челоувѣчеството. Съ всѣмъ тѣмъ, слово-то му бѣде възнаградено отъ Академіѣ-тѣ на градътъ Dijon въ юго-вѣсточнѣ-гѣ странѣ на Францѣ. А при всичко че въ него за първый пѣтъ ся развива тѣй убѣдительно еднѣ толкосъ страненъ предмѣтъ, то ще привлѣча всѣкоги вниманіе-то на оныя които ся занимаватъ съ общественны-ти въпросы.

откриватъ философити бѣше самата истина и самата правда, трѣбало бы чловѣчеството да ся спрѣ и да не става ввече рѣчь за Напрѣдокъ, нѣщо което не може да стане, понеже онова, което днесъ минува за истиннъ, утрѣ може да излѣже лъжа, и онова, днесъ което ся счита за праведно, утрѣ може да ся докаже че е въпюща неправда. Теоріята на рѣченныти философи грѣши въ това, че тя, като казва че всякий чловѣкъ открыва самъ си истиннѣтъ на пълно, обоготворява нѣкакъси частныятъ разумъ, и отдалечава отъ него идеѣтъ за напрѣдокътъ, която обаче трѣба винагы да въдушевява чловѣчеството, да го насръчва въ непрерывныятъ му вѣрвежъ, и да го утѣшава въ препятствіята които срѣща ежедневно.

Отъ казанныти исторически до тука явно става какъ чловѣцъти, съ исключеніе на послѣднѣтъ теорія на философити отъ осемнадесятыятъ вѣкъ, мыслили сж вообще че щастіето и истинната стойтъ задъ тѣхъ, за това сж ся и вынагы съ непритворно благочестіе обръщали камъ заминѣлото. И днесъ даже има юще и чловѣцы частно и народы цѣли които за само утѣшеніе въ несгодното си положеніе имжтъ си нѣкаквы въспоминанія отъ прошедшити времена. Дано Българскыятъ народъ, привсичкото си прилежаніе въ изученіето на праотеческѣтъ си и на всеобщѣтъ Исторіѣ, покаже дѣломъ че той, далечъ отъ да ся храни исключително съ таквы само въспоминанія, стреми напротивъ непрерывно къмъ новъ животъ, като не ся отдалечява отъ пѣтътъ на правдѣтъ и на законность-тъ.

III.

Заблужденіето, въ което чловѣчеството ся е намирало въ растояніе на толкъ вѣкове относительно до напрѣдокътъ, истълкувася твърде лесно. Мѣркж на всеобщыятъ напрѣдокъ и на цивилизаціѣтъ чловѣкътъ е зималъ обыкновенно самъ себе си, а нему, когато поостарѣе, види ся, че сичко въ заминѣлыты години е было по хубаво, по жизнено, по-добро; и то ся разбира, защото и чувствата му были тогасъ по млади и впечатлѣныята по живостны. Това сж щото мысли той и за чловѣчеството вообще, и отъ тука ся е родила тая идея, че въ дѣтинството на свѣтътъ сичко е было по добрѣ и времената сж были златны. То бѣше общо мнѣніе, какъто общо мнѣніе бѣше до нѣкаде и това,

че слънцето ся върти около землѣтъ. Но какъто науката показва противното, тѣ естъ че землѣта ся върти около слънцето, тѣй и за напрѣдокътъ на чловѣчеството днесъ чловѣцѣты, просвѣтены отъ общественѣтъ Исторіѣ и отъ дългыятъ опытъ, мыслѣтъ другоаче, и, безъ да обожавѣтъ нито заминѣлото нито настоящето, тѣи ся трудѣтъ за възможното настояще и бжжще совершенство. За това тѣхното освобожденіе отъ толюсъ вредителны за напрѣдокътъ предра-судкы спомогнахъ всѣты философи които, безъ да презиратъ заминѣлото, оцѣнявахъ по справедливо предопредѣленіето на обществото и вроденыты способности на чловѣкътъ, защото, съсъ всѣты погрѣшкы въ които е падалъ, развитыятъ чловѣческый разумъ винагы е стоялъ сравнително по-горѣ отъ мѣдруваніята на простото людство; и той все открыва нѣ-койѣ часть отъ истинѣтъ въ ползъ на чловѣчеството. Юще въ старити времена у Гръція высоколѣтящыятъ умъ на Платона, въ прочутото ся списаніе *Περὶ Πολιτείας* (*Политическо устройство*) (4), търсѣше сръдства за да промѣни сжществующето състояніе на Обществото и да устрои това общество подъ новы условія върху новы основы, тѣй щото то да влѣ-зе въ новъ пѣтъ и да испълни по съвершено посланіето си на той свѣтъ. Славныятъ неговъ ученикъ, Аристотель, ако и да бѣше съ дълбокѣтъ си проницателность проникналъ въ дѣхътъ на заминѣлото което не презираше, препорѣчва обаче и той потребныты споредъ положеніето на общества новости за улесненіе на напрѣдокътъ имъ, и въ всепознатото му съчиненіе върху *Πολιτικῶν* (5), казва явственно какъ чловѣцѣты не трѣба да търсятъ онова което е старо, но онова което е добро и полезно. Римскыятъ ораторъ и философъ, Цицеронъ, при всичкото си уваженіе за старити времена, изражава ся обаче твърде благопріятно за постепенното съвершенство на чловѣчеството, и призовава съвременныты си да вървятъ въ прѣдначертанныятъ отъ природѣтъ пѣтъ на напрѣдокътъ (6). Христіанството, само по

(4) Единъ отъ най-драгоцѣнныты памятници които чловѣчеството е наслѣднло отъ старогръческѣтъ философіѣ, при всичко че въ него ся нампратъ и мечтанія странны на чловѣческото естество.

(5) Дѣло тоже неощѣнимо и което слѣдъ повече отъ 22 вѣкове занимава еще първѣтъ степенъ помежду подобныты списанія.

(6) *Républ: libr. 1. c. 2,*

себе си и по высокити начала на божественниятъ му основатель, имало е за цѣль да възобнови челоѳечеството, да го освободи отъ едно прешедше, като го осѣждаше строго за развратность—тѣ му и заблужденіето му. То отваряше новѣ эпохѣ въ исторіиѣтѣ и призоваваше челоѳеческитѣ родѣ къмъ едно идеално совершенство. Но философити на Христіанството ся занимаватъ повече съ бѣдущій свѣтъ отъ колкото съ напрѣдокътъ въ сегашныйтъ.

Възрожденіето и религіозното Преобразование въ Европѣ, при всичко че и едното и другото си прѣдполагаха за подражаніе заминѣлото, както казахмы по-горѣ, имаха обаче за неизбѣжно слѣдствие събужданіето на челоѳеческитѣ духъ, отъ което ся пакъ роди послѣ независимость—та му, а отъ таѣкъ умственѣкъ независимость произлѣзе постепенно истинната теорія върху напрѣдокътъ на челоѳечеството. Въ седемнадесятитѣ вѣкъ дѣйствително философити, *Декартъ* въ Францѣ, *Баконъ* въ Англиѣ, търсеха и намѣриха новъ пѣтъ за челоѳеческитѣ духъ. Баконъ особено спомогна най-много за напрѣдокътъ на челоѳечеството, като расклати основити на прешедшето, което въ прочемъ умѣеше да оцѣнява справедливо, и като покани съвременнити си, да мудровѣтъ въ пълнѣкъ независимость отъ всякый авторитетъ, да са допытватъ особено до опытътъ и отъ него да ся рѣководствуватъ. «Една отъ причинити, казва той (7), които най-много препятствоваха на напрѣдокътъ, дѣто челоѳецити быха бы неправилни въ наукити, тя е тази слѣпа прѣданность къмъ всичко що е старо безъ да разглѣдатъ, безъ да распытатъ, безъ да оцѣнятъ каде и коя е истинната, и какъ може тя да са приспособи въ практическитѣ животъ на челоѳеческото Общество.» «Какъ! прилага той съ удивленіе; не ли бы было срамотно за челоѳеческитѣ родѣ да ся ограничава той умственно въ тѣснитѣ кругъ на древнити само ивобрѣтенія, днесъ особено когато по слѣдствие на неговѣтъкъ умственѣкъ дѣятельность сѣ откриха въ вещественныйтъ свѣтъ толкосъ мѣста, толкосъ землы, толкосъ моря, толкосъ звѣзды?!» Баконъ е ималъ пълно право да говори тѣй. Защото открытіето на Новыятъ Свѣтъ въ Америкѣ, изнамѣреніето на печатътъ, плодотворнити за толкосъ добри слѣдствія

(7) *Nosum Organum. Lior: 1.*

новы идеи върху системѣтъ на небесныи тѣла и на землѣтъ коѣто обитавамы, сѣ нѣща, които не сѣ никакъ за презиране, и които свидѣлствувать за производителнѣтъ способность на чловѣческыи разумъ, когато той ся развива свободно и независимо отъ никакъв авторитетъ. Баконъ слѣдователно чрезъ своиты новы положителны теоріи справедливо ся счита днесъ като въведитель на чловѣчеството въ новъ пѣтъ относително до напрѣдокътъ въ бждуштити вѣкове. Слѣдъ него иде французинътъ Паскаль, великъ писатель и убѣденъ въ Христіанството философъ, който проглашава че всити чловѣцы отъ начала міра трѣба да ся считѣтъ като единъ чловѣкъ комуто животътъ не ся прекъсва и който непрестанно ся учи. Ето истинната теорія за напрѣдокътъ на чловѣчеството вообщо. Онзи обаче който разви най добръ тази теоріиѣ, който показа ясно и безпрекословно че, става що става въ тойзи свѣтъ, има една сила невидима която води чловѣчеството въ напрѣдокътъ, той е *Турго*, ученый и искусный политикъ, който, дѣятеленъ министръ въ Францъ прѣзъ лѣто 1774—1776 може бы, ако да бѣха пріети идеи му какъто трѣбаше и съ время, да іѣ спаси отъ трѣскавото състояніе въ което іѣ хвърли великата революція на 1789, и което не е безъ вліаніе и въ днешныи ѣ разорителны страданія. Турго, въ двѣ слова които произнесе на 1750, показа какъ чловѣкътъ, роденъ свободенъ и снабденъ съ мыслителнѣтъ способность, ако употребява добръ тази отъ природѣтъ даннѣ нему свободѣ, той ся непрерывно усовершенствува, непрерывно образува и улущшава. Несумненно е че младыи чловѣкъ има и може да покаже повече умственность, по силнѣ волиѣ, по живѣ дѣятелность нежели дѣтетото, и че зрѣлыи чловѣкъ може да направи опова което не иде отръкъ на младыи. Слѣдъ зрѣлѣтъ възрастъ чловѣкътъ остарѣва, ослабыва и умира; но сторенното отъ него не ся губи съ него, открытата отъ него истинна не влиза въ гробътъ заедно съ него, изобрѣтеніето, което е можилъ да направи остава, търговіята и индустріята дѣто е основалъ и развилъ не изчезнуватъ съ него на едно. Има прочее въ тойзи свѣтъ единъ сборъ отъ истинны, едно наслѣдствіе отъ направены чрезъ неизчисленныи вѣкове естественны, умственны и нравственны улущшенія, които сѣ като едно общо стяжаніе на чловѣчеството. Всяко поколѣніе ся

намира по образованно и по богато отъ прешедшето. Вистинна, една майка на да ли ся грыжи за чадата си днесъ повече отъ колкото сж ся грыжили другыты майки преди петъ шесть хиляди години; по неоспоримо е че днесъ една майка е по развита, по предосторожна, и че тя по преданіе поне познава по-добрѣ игиеническыты условія за възпитаемото отъ неѣж отроче; тя знае какъ по-добрѣ да образува сърдцето му, какъ да му развие умътъ, какъ да го приготви за едно устроено общество на което ще стане членъ и въ общыятъ животъ на което ще участвува и то. Да, въ образованыятъ свѣтъ днесъ съществувагъ толкосъ добры нѣща, на които не ся дава никакво почти вниманіе, но които негы е имало другіи пѣтъ, и които днесъ ся видятъ чудны за стоящити вѣнъ іоше отъ цивилизованыятъ свѣтъ народи.

Тѣй разумѣваше и тѣй развиваше напрѣдокътъ въ челоуѣчеството Тюрго, на когото впрочемъ мыслыты разви прѣстранно въ затвора си на 1794 единъ неговъ съотечественникъ и пріятель Кондорсе, въ познатото му съчиненіе, «*Очеркы исторически на напрѣдоцити на челоуѣческый духъ*», (*Tableau historique des progrès de l'esprit humain*), при всичко че гы поискриви самопроизвольно въ възхищеніето си за преобладающыты въ оно время идеи и неоправдаемыты предрасѣдки противъ сичкыты почти постановленія а негли и знанія на заминѣлити вѣкове.

Тѣй, челоуѣчеството върви все напрѣдъ, и тойзи напрѣдокъ е законъ историческый, който ся исплнява точно, ако по нѣкогашъ и твърде медленно, поради важны исторически и природны приключенія. Златныятъ за него вѣкъ не е задъ него, но предъ него, и то, спомагано отъ умственното богатство на заминѣлити вѣкове, стреми непрестанно къмъ единъ непознатъ свѣтъ на совершенство, и като си е вложило веднѣжъ рѣцеты върху оралото на цивилизаціѣтъ то ся стареае и ноги да върви, съзнателно или и несъзнателно по нѣкогашъ въ прѣдначертаннѣтъ отъ вѣчныятъ промыслъ брѣзда на Напрѣдокътъ, и ще върви непремѣнно при всичкыты разорителны боеве, при всичкыты очевидны и осязателны несправедливѣсты, при всичкыты неописуемы бѣдности, подъ тяжестьтъ на които тегли и охка іоше по голѣмата му часть, при всичкыты мѣстны угнѣтенія.

Но въ що състои Напрѣдокътъ? На тойзи въпросъ ще отговори първыятъ членъ на вторыятъ брой на *Читалището*,

Понятіе за Церковното право.

Понеже днесъ ся устроява една самостоятелна Българска Църква, не ще да е излишно, мислимъ, да кажемъ тука двѣ думы за основныты закони които припознава православната Църква.

Никое челоуѣческо общество не сѣществува безъ едно кое-годѣ устройство. Лошы или добры, за да живѣятъ събраны на едно мѣсто, челоуѣцыти иматъ нуждѣ отъ единъ редъ, отъ едно управление, отъ едно началство. Другъ е въпросъ да ли винагы начальныты и управителити изпълняватъ точно наложенныты имъ отъ обществото длѣжности.

Вѣрата въ едно свѣрхъестественно сѣщество родила ся е наедно съ първыятъ челоуѣкъ, и, подъ единъ видъ или подъ другій, тя не само е хранила душевно и съживѣвала искони цѣлы народы, но е всякогы упражнявала и едно дѣйствително вліяніе върху сѣдбѣтъ имъ на тойзи свѣтъ. Вѣрата обаче, най-послъ, не е освѣнъ една идея, едно нѣщо невидимо, неосязателно, незамѣтно. За да ся положи въ дѣйствіе тази идея, която има едно толкосъ високо и толкосъ тайнственино происхожденіе, устроили ся бѣхъ іоше изъ памтивѣка, или съвсѣмъ самостоятелно, или въ дѣржавы независимы политически, разноименны религіозны общества, имѣющыя за цѣль да възпитаваѣтъ въ пріетити отъ тѣхъ религіозны начала челоуѣческыятъ родъ. Тія общества сѣ имали и иматъ іоше и днесъ свои закони съотвѣствующы съ нхното посланіе въ челоуѣчеството, които закони ся припознаваѣтъ обыкновенно и отъ гражданскыты власти, когато поне не докачаѣтъ правата имъ.

Христіанството, само по себе си, и внѣ отъ Божественното си проихожденіе, е най-высоката и най-благородна идея която са е появила въ челоуѣчеството отъ създаніе міра, и която има едно толкосъ голѣмо вліяніе върху него. Тази идея обаче, слѣдъ като іжъ пригърнахъ първыты послѣдователи на Исуса Христа, станъ дѣло видимо и осязателно, вплоти ся, ако ни е възможно да ся изразимъ така, и почнаъ да дѣйствува подъ името *Христова Църква*, и съгласно съ духътъ и посланіето ѣ въ тойзи свѣтъ.

Въ първыты три вѣкове отъ появленіето на Христіанството, Христовата Църква, освѣнъ Старыятъ Заветъ и Новы-

ятъ, нѣмаше други церковны законы. Апостолити и приѣмнищити имъ предваряхъ, чрезъ даннѣтъ имъ отъ Исуса Христа власть, распрѣты които ся раждаха помежду вѣрныты. Тази власть обаче бѣше чисто духовна, и тя управляваше, така рѣщи, само душиты. За всичко друго Христїянети ся относяхъ до гражданскыты власти, и слѣдувахъ точно гражданскыты законы, които въ оно время бѣхъ всички почти Римлянскы.

Апостолити сѣ дали непрѣменно на епископыти и на священнищити нѣколко наставленїя за назиданїето на вѣрныти и общото управленїе на мѣстныты церкви. Вѣроятно е че тыя наставленїя сѣ ся съхранили дълго время по преданїе, защото испослѣ мы намирамы едно събранїе на нѣколко церковны распоряданїя подъ заглавіе *Апостолскы постановленїя* (*Ἀποστολικαὶ διατάξεις*), безъ да знаемъ нито койгы е събралъ и написалъ нито въ кое время. Нѣкой си списатели казвѣтъ, че тѣхъгы събралъ и написалъ въ началото на второй вѣкъ Клементъ, третїятъ Римскїй Епископъ, но това мнѣнїе не е прието и не испытва никаквѣ критикѣ, понеже въ *Апостолскыты постановленїя* срѣщамы нѣща за които е доказанно че не сѣ сществуваы юще въ оно время. Въ всякый случай тїя тѣй называемы *Апостолскы постановленїя* сѣ были събраны и написаны преди петыятъ вѣкъ, и тїя сѣ единъ църковенъ памятникъ кого справедливо уважавать и до когото ся често допытвять церковныти законодатели.

Слѣдъ тойзи пѣрвый источникъ на *Церковното право* идѣтъ *Апостолскыты правила* (*Κανόνες τῶν Ἀποστόλων*), които такожде съвеѣмъ че носїтъ имято имъ, не сѣ направлены и написаны отъ Апостолити, но сѣ непрѣменно были събраны и наредены презъ третїятъ вѣкъ, понеже употребленїето имъ презъ четвѣртыятъ вѣкъ въ вѣсточнѣтъ церквѣ е было общо, и тїи сѣ были познаты пѣрвому вселенскому Сѣбору. Православната Вѣсточна църква приѣмва 85 Апостолскы правила и тя ся често отправа до тѣхъ въ ежедневнѣтъ си църковнѣ дѣятельность.

Но по-значительныи и най-вѣрныи источники на церковното право сѣ правилата на *вселенскыты* и на *лѣстныты* именуѣми Сѣбори.

Знайно е, че Православната вѣсточна църква припознава само седмь Вселенскы Сѣборы, които ся събрахъ
 Първиятъ въ Никейѣ презъ лѣто 325,
 Вториятъ въ Цариградъ презъ лѣто 381,
 Третиятъ въ Ефесъ презъ лѣто 451,
 Четвертиятъ въ Халкидонъ презъ лѣто 451,
 Петиятъ въ Цариградъ презъ лѣто 553,
 Шестиятъ тоже въ Цариградъ презъ лѣто 680 и 691,
 Седмиятъ въ Никейѣ презъ лѣто 783.

Какъто всякий забѣлѣзва, тѣя така называемы все-ленскы събранія сѣ станѣли вси въ единъ хроническый пе-риодъ отъ 458 години, и все въ Вѣстокъ, нѣщо което по-казва какво е было въ това растоянiе религіозното движе-нiе по тѣя страны. Тая епоха е най-изобилна за церковно-то право. Защото освѣнъ петыйтъ Вселенскый Сѣборъ, отъ който не смы наслѣдили нищо по церковното узаконенiе, вси други ни оставихъ разны законы, именно

Първиятъ 20 правила

Вториятъ 7

Третиятъ 8

Четвертиятъ, 30

Шестиятъ 102

Седмиятъ 22

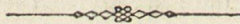
сирѣчь, 189 правила, които служатъ за основъ на всяко церковно устройство и управление и съ които е длѣжна да съобразява поведенiето си православната вѣсточна Църква. При тѣя 189 правила има още и други 17 отъ *първый* и *вторый* называемый Сѣборъ, събравшійся въ църквѣтѣ на Святити Апостоли въ Цариградъ, и други юще три на единъ другий Сѣборъ който бѣше ся събралъ въ деветиятъ вѣкъ, които правила такожде служатъ за основъ на церковното право.

Слѣдъ Вселенскыти Сѣбори идѣтъ, не по епохъ сичкы, но по важностьтѣ която имъ ся отдава, *мѣстныты* называемы *Сѣбори*, на които числото е немадко и на повечето отъ които правилата одобрены, имѣтъ и днесъ законнѣ силѣ.

Слѣдъ мѣстныты сѣбори дохождѣтъ святити отци, отъ които много, особено въ петь-тѣхъ първи вѣкове, сѣ издали върху разны предмѣты по церковното учрѣжденiе рѣшенiя одобрены испослѣ отъ всеобщѣтѣ Церковѣ.

Като едно съсловiе дѣйствующе въ челоуѣческото об-

щество, Церквата, и въ общи и въ мѣстны събрания, е узаконявала всякогы и днесъ іоще узаконява, споредъ нуждыты които ся представлявѣтъ въ теченіето на времято. Но главныти и основны церковны законы ся издадохъ между четвертыяты и девятыяты вѣкъ, и днешнити церковны узаконенія, ако церковнити законодатели искать да останѣтъ съгласны съ духътъ на Церквѣтъ, трѣба да сѣ основаны върху священното Писаніе и горѣказанныти правила. Разумѣва ся че думата ни е само за православнѣтъ Церквѣ, защото касателно до Западнѣтъ, съвсѣмъ че и тя припознава седмь-тѣхъ вселенскы Съборы, чрезъ особенното си обаче устройство и чрезъ грамаднѣтъ власть коѣкто тя отдаде на Римскыяты Епископъ, отдалечи ся значително отъ първобытныяты духъ на церквѣтъ; а колкото ся относя до протестанскыти общества, тія слѣдуютъ съвсѣмъ другъ пѣтъ, при всичко дѣто една часть отъ тѣхъ припознава 4-тѣхъ първи вселенскы Събори. Тія правила сѣ написаны вси на староцерковныяты греческій языкъ, отъ който ся преведохъ съ время на латинскы и на други языцы, и тія сѣ припознахъ и отъ гражданскѣтъ власть, която впрочемъ косвенно винагы е спомагала на управляющето духовенство за при-способленіето имъ, поне на оная часть която ся отнася до вѣнкашното управление на церквѣтъ. Именно Іустиніанъ припознава правилата на станѣлти до негово время вселенскы събори и на онова щото сѣ тіи одобрили въ Нувелыты си 6, 115, 135 и. п. ч.

Подчиненность-тъ на женитѣ

Стюаръ Миль издаде прѣди нѣколко врѣме едниѣ книжъ подъ горнето заглавіе. Это вкратцѣ оцѣненіето което прави върху тѣзи книжъ едно Французско Периодическо Списание.

Тази книга на този възвышенъ мыслитель произведе твърдѣ живо впечатленіе въ Англіѣ и въ Съединеннытъ Държавы.

Той възбуди всѣкаквы видове на честолюбиви надѣжды въ множество на отличны госпожи отъ двѣтъ страны на Атлантическійгъ Оксанъ. Това заглавіе е твърдѣ сполучно избрано и поставя изведнѣждъ духътъ върху главнѣтъ точкѣ на въпросътъ. Онова което занимава Стюаръ Миль, е да по-

каже чи подчиненность-та на женѣтъ е неправедна, и чи отъ нея произхождѣтъ най-важнитѣ неудобства. То е единъ въпросъ отъ дѣла и отъ слѣдствія. Дѣлото е, чи жената е често подчинена отъ вѣрата и почти всякога отъ законътъ, отъ нравитѣ. Но нищо не оправдава тѣзи подчиненность. Може да рече чловѣкъ чи всякога е било така. Но успѣхътъ състои тѣкмо въ това: да пропѣдимъ злото което всякога е сѣществувало. Прочее подчиненность-тъ на женѣтъ е едно зло; защото какъ да оправдае чловѣкъ това състояние на женѣтъ? Тя е по-долна, казвѣтъ отъ мѣжътъ, но съ какво право мѣжътъ провъзгласява чи жената е по-долна? Тя не щеше да може да изпълнява сама всичкитѣ общественни длѣжности които изпълнява мѣжътъ. Но всичкитѣ мѣже способни ли сѣ такожде да носятъ сами всичкитѣ тягости на обществото?

Жената е неспособна за политически служби: но защо нѣкои учени жени не щѣха да могатъ да извршавѣтъ длѣжноститѣ на парламентскійтъ животь, когато толкова жени съперничаютъ съ мѣжетѣ по способность, по сладкорѣчіе, по талантъ въ разни поприща? Освобожденіето на женѣтъ можеше да докара безначалие въ семействата, но защо въ семейството жената да не е, както е праведно, равна съ мѣжътъ си? Нѣма прочее добра причина съ която да можи да ся докаже подчиненность-та на женитѣ. Но опасноститѣ отъ подчиненность-тъ сѣ безчисленни. Защото като земемъ предъ видъ само послѣдствіята по отношеніе къмъ мѣжътъ, ще видимъ че подчиненность-та на женитѣ, поддържана отъ вѣрѣтъ, отъ законитѣ, отъ нравитѣ, служи само да насърчва себелюбіето, тираниѣтъ, безнравственность-тъ и звѣрството на мѣжътъ. Г. Стюаръ Милъ осѣжда прочее, подчиненность-тъ на женитѣ като противнѣ на успѣхитѣ на нравственность-тъ и като пагубнѣ за обществото. Тази достозабѣлѣжителна по силѣтъ на размышленіето, по възвишенность-тъ на мислитѣ и по якость-тъ на слогутъ книга прибавя още едно преимущество до онѣзи за които всякой ся чуди на Стюара Мила, като на най-дѣлобокъ мыслитель на нашето врѣмя и на най-прѣданныитѣ на интереситѣ на чловѣчеството и на успѣхитѣ на истинѣтъ писатель.

Превела отъ Французски Г-жица Иванка Золотовичъ.

Не пѣй ми ся

Не пѣй ми ся. И защо ли да пѣѣхъ
 Въ тѣзъ години азъ въ каквыто живѣѣхъ!
 Какъ ся пѣѣхътъ славны пѣсени за стары
 Тамо дѣто днешнитѣ сѣхъ заспали?
 Какъ ся слави древня мудрость, юнашство
 Тамо дѣто днесъ отъ тѣхъ е сирашство?
 Пѣялъ былъ съмь и стихове нареждалъ,
 Коя полза и каква ли надѣжда,
 Като пѣма кой да слуша, разбира
 Туй що пѣѣхъ, туй що дрѣмкамъ на лирѣ?
 — Като пѣма въ трудъ поету награда,
 Чезне пѣсень, фантазія отпада.

* * *

Ахъ, напраздно старъ ся спомень тѣи сили
 Да направи пѣснитѣ ми прѣмили!
 Вечъ за пѣсени миѣлото не пыта,
 Сегашното — любви лирѣ разбитѣ...
 Славны пѣсени днесъ нито сѣхъ възможни;
 Вечъ за славѣхъ достойнитѣ измрѣли,
 А живытѣ кат' че не сѣхъ живѣли —
 Нечувствени, равнодушни, ничтожни...
 — Народъ който глухъ на пѣсени остава
 Глуха вѣчно за него е и слава...

* * *

Кой да слуша като не ся намира,
 Ще окачѣхъ пѣмѣхъхъ си азъ лирѣ
 Тамъ въ безводны и ронливы долины
 На безродны и бодливы глогыни...
 Нека тамъ ѣхъ вѣтрецъ струны подрѣва,
 Нека глухо съ звукъ на желбы покѣва,
 Доръ настане другъ родъ съ чувство по знойно, —
 Ново врѣме по-за пѣсени достойно...

Цариградъ 7 Септ. 1870.

И. Р. Славейковъ.

Отечеството на Нѣмецтъ

Торжествующиятъ днесъ на военното поле Нѣмскій народъ бѣше, въ началото на настоящіяты вѣкъ, угнѣтенъ отъ огромныты силы на Наполеона Първаго, многочисленныты войски на когото разоряваха немилостиво отечеството му. Но Нѣмскійтъ народъ го утѣшаваше тогасъ чрезъвычайното му умственно развитіе отъ което и само очякуваше той приличното нему положеніе въ Европѣ. Освѣтъ Историцы, Книжевници, Философи, него въ онова время го распалваха юще и въсхищенны отъ родолюбіе Поести, между които и славный Аритъ, на когото мысли ты види ся да иска да положи въ дѣйствиѣ Графъ Бисмаркъ, какъто читательтъ може ся самъ увѣри като прочете слѣдующіяты преводъ на една прочутѣ пѣсь на тойзи поетъ, който всички нѣмцы знайтъ наустъ. Тойзи преводъ отъ Нѣмскій языкъ направи свободно и склонни да го обнародувамы Негово Преподобіе, Отецъ Евстаѣій Зографскій, едно изъ най-ученыты и най-образованны лица въ родственното ни Духовенство, отъ което многострадательното наше Отечество справедливо ся надѣе да ся снабди и съ други подобны духовны маже, които да възвышатъ възроденнѣтъ нашѣ Цerkвѣ и да спомогнатъ народтъ ни за напредоктъ му въ умственно и нравственното развитіе.

Гдѣ е и кое е отечеството на Нѣмца.

Да ли е Штирія, или Швабія?

Или при Рейнската лозецвѣтуща страна?

Или мѣрътъ, гдѣ ластовицытъ зимуватъ?

О не е, не е, и пакъ не е!

Неговото отечество требъ по голѣмо да е.

Гдѣ е и кое е отечеството на Нѣмца?

Не е ли Баварія, или Штирія?

Или е, въ Шлесвигъ гдѣ Марсовийтъ быкъ ся бори,

Иль тамо гдѣ Маркетанецтъ желѣзо кове и въглие гори?

О не е, не е, и пакъ не е!

Неговото отечество требъ по голѣмо да е.

Но кое, и гдѣ е отечеството на Нѣмца?

Да ли е Померанія, или Вестфалия?

Или тамъ, гдѣ морскійтъ песакъ отъ себе гори образува?
Или онова, гдѣ Дунавъ шипя, на свое течение указува?

О не е, не е, и това не е!

Неговото отечество требъ по голѣмо да е.

Кое ли мѣсто ще да е на Нѣмеца за отечество посвѣщено?
Покажи ми и назови това негово отечество просвѣщено.
Вѣроятно, това ще да е Австрія многодаровита,
Съ побѣды и съ честь мірознаменита.

О не е, не е, и она не е!

Неговото отечество требъ по голѣмо да е.

Коѣ земліѣ Нѣмецътъ обича
Свое отечество да нарича?
Покажи ми таѣѣ странѣ велика
И назови ѣѣ какво ся она вика?
Да ли ще е Швейцаріи и Тироль?
Тія земліи съ народътъ имъ обича гы сердечно.

Но, о не е, не е, и това не е!

Неговото Отечество требъ по-голѣмо да е.

Но кое е на Нѣмецътъ отечеството, кажи ми
Догдѣ границитѣ му сега достигатъ?
До тамъ, до тамъ, догдѣ Нѣмскійтъ языкъ звѣнѣе,
И на него Всевышнему пѣснь ся пѣе.

До тамъ Неговото Отечество требъ да ся простира,
Това Храбрый Нѣмецъ требъ да знае.

Тія страны на Нѣмеца, отъ всичко на свѣта требъ да сѣ
най-скѣпи и мили,
Гдѣ онъ и предѣлитъ му, сѣ ся родили и кръстили.
По нихъ патриотическійтъ взоръ и деня и нощѣ требъ да тича,
И за нихъ любовь горѣща требъ сърцето му всегда да съгрѣва,

Това требъ да бѣде, това требъ да бѣде;

И храбрый Нѣмецъ това требъ за свое да знае.

Отечеството на Нѣмецътъ требъ да бѣде Германіѣѣ все цѣла,
О Господи! погледни и благослови таѣѣ мысль зрѣла.

Евстаѣій Зографскій.

СМѢСЬ.

ПЪРВОНАЧАЛНОТО ИЗУЧЕНЕ ВЪ ФРЕНСКО.

Една нова статистика «Statistique nouvelle de l'état de l'instruction primaire en France en 1 janvier 1869 et de ses progrès depuis 1827 jusqu'à 1869; отъ Г-на Edouard Robert, Paris, 1870.» — показва числото на знайщитѣ да четѣтъ и да пишѣтъ въ всякой единъ отъ френскитѣ департаменти.

Тая статистика е придружена отъ карты, въ които отъ пръвѣ поглѣдъ може да види человекъ, кой департаментъ (окръжїе) въ кое състояніе ся намира, относително до първоначалното изученіе на народонаселеніето.

Срѣднето число на мъжетѣ, горѣ отъ седемь-годишнѣ врѣстѣ, които знайѣтъ да четѣтъ и да пишѣтъ, е 64 на сто; а срѣднето число на женитѣ, горѣ отъ седемь-годишнѣ врѣстѣ, които знайѣтъ да четѣтъ и да пишѣтъ е 25 на сто.

Онова обаче, което прави читателя най-любопытенъ, е голѣмата неравностъ, която ся срѣща въ числото на знайщитѣ да четѣтъ и да пишѣтъ изъ различнитѣ департаменти. Така, когато Сенскыя департаментъ, у който е Паризъ, столицата ужъ на образованный свѣтъ, дръжи едвамъ девятото мѣсто, сир. стои 88, на сто, които знайѣтъ да четѣтъ и да пишѣтъ, пограничнитѣ съ Германіѣ по край Рейнъ департаменти броятъ отъ 88 до 95 на сто, които знайѣтъ да четѣтъ и да пишѣтъ, а пакъ югозападнитѣ департаменти, около Окeана, Испаніѣ и Срѣдиземно море, имѣтъ отъ 29 до 70 на сто.

Споредъ тѣѣ статистикѣ прочее въ Френско има три департаменти (Долнерейскый, Германскый и Жюра), които имать отъ 99 до 90 на % жители книжевны.

Осемь департаментѣ отъ 89 до 80 на сто.

Десять департаментѣ отъ 89 до 70 на сто.

Дванадесять департаментѣ отъ 69 до 60 на сто.

Двадесять и два департаментѣ отъ 59 до 50 на сто.

Двадесять департаментѣ отъ 49 до 40 на сто.

Единадесять департаментѣ отъ 39 до 30 на сто.

Четыре департаментѣ отъ 20 до 20 на сто.

Библиография

Периодическо Списание на Българското Книжевно Дружество.
Година I. Книжка първа. Браила 1870.

Най-подирь основаното чрезъ щедрата помощъ на отвѣднитѣ наши съотечественици Българско Книжевно Дружество наченъ свой трудъ съ издаваньето на първата книжка на периодическото списание за което бѣ обѣвено съ време.

Ний имамы вече предъ очи тѣзи първа книжка и гледамы на нея като на благовѣстникъ за бѣдѣщитѣ благи плодове отъ туй дружество въ попрището на отечественното слово и на народното просвѣщеніе: и като честитимъ искрено на почтенната редакция и на сътрудницитѣ ѝ първьи успѣхъ и пълната сполука въ избора, разнообразіето и занимателность-та на съдържаніето на извадената вече първа книжка, увѣрени сме че Българската публика на съкъдѣ ще почете съ вниманіето си единъ такъвзи народополезенъ трудъ.

Ний отбѣгваме да дадемъ тука поне за сега кратъкъ единъ обзоръ на разнитѣ статіи които влѣзватъ въ съдържаніето на първата книжка, отъ боязнъ да не бы да раздразимъ само безъ да можемъ на пълно да задоволимъ живото любопытство на читателитѣ, и съ туй да повредимъ на высокия интересъ на туй важно списание, косто немамы сумнѣніе, е обречено да бѣде настолна книга за сѣкій просвѣтень и чувствителенъ Българинъ.

Маккавеевъ.

Сръбското Министерство на просвѣщеніето и на черковнитѣ работы въ Бѣлградъ расписало отъ 29 Априлія 1870 тѣзи награда: «Потрѣбно е да ся напише **Сръска Граматика** за ученицитѣ въ срѣднитѣ училища и то първитѣ нейны отдѣленія до синтаксисътъ. Тази Граматика трѣба да е написана на источно нарѣчіе, съ обзоръ на различіята въ южното нарѣчіе. Писательтъ трѣба да е добръ вѣщъ въ историческото и постепенно развитіе на языка. Книгата трѣба да бѣде написана кратко но ясно и тѣй приспособена, щото прѣподавачтъ да може споредъ потрѣбѣтъ си и по тозъ начинъ да докарва въ сръска граматикѣтъ съ читанкѣтъ и стилистикѣтъ — теоріѣтъ на языка съ практическото примѣненіе. Книгата не трѣба да бѣде по-голѣма отъ 7 до 8 листове на осмиа дребно печатани. Награда за такъвъ книжка ся отреждатъ 60 царскы желтицы (креминцы)... »

Безъ да чакатъ за сега такъвъ иѣкоиж награда нашитѣ граматикописатели могатъ да ся ползватъ отъ горнитѣ краткы наставленія ако бы предприели да пишатъ **БЪЛГАРСКЪ ГРАМАТИКЪ**